

OPINIA
KRAJOWEJ RADY SĄDOWNICTWA

z dnia 11 stycznia 2023 r.

w przedmiocie poselskiego projektu ustawy o Sądzie Najwyższym
(druk sejmowy nr 2050)

Krajowa Rada Sądownictwa, po zapoznaniu się z poselskim projektem ustawy o Sądzie Najwyższym (druk sejmowy nr 2050), przedstawionym przy piśmie Zastępcy Szefa Kancelarii Sejmu z 28 lutego 2022 r. (znak SPS-WP.020.54.5.2022) na podstawie art. 3 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa, podzielając stanowisko projektodawców o konieczności wprowadzenia zmian w stanie prawnym mających na celu określenie wewnętrznej struktury Sądu Najwyższego w sposób nie budzący wątpliwości i jednocześnie pozwalający na kontynuowanie reform w wymiarze sprawiedliwości, w tym realizując postulat ukształtowania Sądu Najwyższego jako elitarnego sądu prawa, który rozpoznaje jedynie najbardziej skomplikowane sprawy, odwraca skutki prawne orzeczeń niemogących ostać się w demokratycznym państwie prawa oraz rozwiązuje występujące w orzecznictwie problemy interpretacyjne wykładni prawa, opiniuje co do zasady pozytywnie przedstawiając poniższe uwagi.

Rozdział 1 – Przepisy ogólne (art. 1-11)

W art. 1 pkt 1 lit. a) projektu zamieszczono deklarację, że Sąd Najwyższy jest powołany do zapewniania zgodności z prawem i jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i sądów wojskowych.

Projekt w art. 3 przewiduje likwidację dotychczasowych izb Sądu Najwyższego – Cywilnej, Karnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych oraz Dyscyplinarnej. W ich miejsce utworzone zostaną dwie nowe izby: Izba Prawa Prywatnego oraz Izba Prawa Publicznego (art. 3). Do właściwości Izby Prawa Prywatnego należeć będą sprawy dotychczas rozstrzygane przez Izbę Cywilną, Izbę Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oraz częściowo do Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (art. 22). Dla Izby Prawa Publicznego właściwe będą natomiast sprawy dotąd należące do właściwości Izby Karnej oraz częściowo Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (art. 23).

W związku ze znaczącym ograniczeniem zakresu spraw, do których rozpoznania właściwy będzie Sąd Najwyższy w art. 4 projektodawcy zaproponowali wprowadzenie ograniczenia, stosownie do którego liczba sędziów Sądu Najwyższego ma być nie większa niż 30 (dotychczas nie mniej niż 120). Oznacza to czterokrotne zmniejszenie obsady w stosunku do obecnego stanu prawnego. Liczba stanowisk sędziego Sądu Najwyższego, tak jak dotychczas, ma być określona w regulaminie Sądu Najwyższego, określonym w drodze rozporządzenia Prezydenta RP (art. 4).

Sąd Najwyższy będzie rozpoznawać skargi kasacyjne i kasacje zasadniczo jedynie w zakresie możliwego przejścia do rozpoznania, na podstawie decyzji Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego bądź Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Prawa Prywatnego/Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Prawa Publicznego. Rozpoznawanie przez Sąd Najwyższym skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia ograniczone będzie do spraw, w których niezgodność z prawem polega na podważeniu statusu osoby powołanej do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego, która wydała orzeczenie w sprawie.

Przyjęcie wąskiego zakresu właściwości SN oznacza ograniczoną liczbę spraw rozpoznawanych przez ten sąd skarg kasacyjnych, kasacji, skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia oraz skarg nadzwyczajnych nie stanowi czynnika zwiększającego, w stosunku do obowiązującego, obciążenie sędziów Sądu Najwyższego.

Projekt przewiduje, że skargi kasacyjne i kasacje, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia będą rozpoznawać co do zasady sądy apelacyjne, zaś Sąd Najwyższy będzie rozpoznawał co do zasady skargi nadzwyczajne wnoszone przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich oraz w zakresie swojej właściwości, Prezesa Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Pacjenta, Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

Ewentualne rozszerzenie zakresu właściwości Sądu Najwyższego o rozpoznawanie skarg kasacyjnych i kasacji wnoszonych przez strony byłoby sprzeczne z podstawowymi założeniami projektu – taką możliwość przewidują przede wszystkim projektowane przepisy o możliwym przejściu do rozpoznania (zob. projektowane § 11 i § 4 w art. 398¹ k.p.c. oraz art. 524a k.p.k.).

UWAGA I:

- **artykuł 1 projektu**

Sąd Najwyższy jest organem władzy sędziowskiej, powołanym do:

(...)

2) rozpatrywania spraw dyscyplinarnych w zakresie określonym w ustawie;

Postulat: potrzeba wykreślenia przepisów o postępowaniach dyscyplinarnych.

Uzasadnienie: jest to konsekwencja przyjętej uwagi, by tego rodzaju sprawy były powierzone sądom powszechnym sformułowanej odnośnie do rozdziału 7 projektu. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej przyjmuje w art. 177 jako zasadę właściwość sądownictwa powszechnego „*we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów*”. Konsekwencją tej zasady byłoby przekazanie spraw dyscyplinarnych sędziów Sądu Najwyższego, sędziów sądów administracyjnych, sędziów sądów powszechnych, adwokatów, radców prawnych, notariuszy, sędziów sądów wojskowych, prokuratorów Instytutu Pamięci Narodowej i komorników sądowych do właściwości sądów powszechnych (**odnośnie do kwestii sądu właściwego w zakresie spraw dyscyplinarnych – zob. uwagi do art. 69 projektu**).

Rozdział 2 – Organy Sądu Najwyższego (art. 12-21)

W ustawie nie przewidziano istnienia Kolegium Sądu Najwyższego, jest to odstępstwo od dotychczas obowiązujących zasad organizacji Sądu Najwyższego.

W związku z tym Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego zastąpi Kolegium Sądu Najwyższego m.in. przy opiniowaniu regulaminu Sądu Najwyższego (art. 4) czy jako organ uprawniony do występowania z wnioskiem o zbadanie zdolności sędziego Sądu Najwyższego do pełnienia obowiązków (art. 34 §§ 2 i 3), wyborze ławników (art. 57 i następne) i wyznaczeniu Rzecznika dyscyplinarnego i jego zastępcy (art. 70). Wskazany organ jest zbędny, a jego zadania mogą efektywnie wykonywać inne organy.

W pozostałym zakresie ustawa w większości powiela sprawdzone rozwiązania przewidziane w ustawie z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym.

Rozdział 3 - Właściwość izb Sądu Najwyższego (art. 22-24)

Projekt przewiduje likwidację dotychczasowych izb Sądu Najwyższego – Cywilnej, Karnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych oraz Dyscyplinarnej. W ich miejsce utworzone zostaną dwie nowe izby – Izba Prawa Prywatnego

oraz Izba Prawa Publicznego (art. 3). Do właściwości Izby Prawa Prywatnego należeć będą sprawy dotychczas rozstrzygane przez Izbę Cywilną, Izbę Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oraz częściowo do Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (art. 22). Dla Izby Prawa Publicznego właściwe będą natomiast sprawy dotąd należące do właściwości Izby Karnej oraz częściowo Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (art. 23).

Ustawa odmiennie niż dotychczas reguluje kwestie rozpatrywania spraw dyscyplinarnych. Projekt zakłada likwidację Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego, która to zmiana pozostaje obecnie bezprzedmiotowa z uwagi na treść ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1259), która zniósła Izbę Dyscyplinarną i utworzyła Izbę Odpowiedzialności Zawodowej. Sprawy dyscyplinarne sędziów Sądu Najwyższego, a także adwokatów, radców prawnych, notariuszy, sędziów sądów powszechnych i wojskowych, prokuratorów oraz komorników sądowych, jeżeli przepisy regulujące postępowanie dyscyplinarne w odniesieniu do tych profesji przewidują udział Sądu Najwyższego, rozpatrywać będzie Izba Prawa Publicznego. Będzie ona również rozstrzygała w sprawach z zakresu zezwolenia na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej lub tymczasowe aresztowanie sędziów, asesorów sądowych, prokuratorów i asesorów prokuratury, a także w sprawach z zakresu przeniesienia sędziego Sądu Najwyższego w stan spoczynku (art. 23 § 7).

UWAGA II

- **art. 23 § 7 projektu**

§ 7. *Do właściwości Izby Prawa Publicznego należą również sprawy:*

1) dyscyplinarne:

a) sędziów Sądu Najwyższego,

b) rozpatrywane przez Sąd Najwyższy w związku z postępowaniami dyscyplinarnymi prowadzonymi na podstawie ustaw:

– z dnia 26 maja 1982 r. - Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2020 r. poz. 1651 i 2320),

– z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2020 r. poz. 75 i 2320),

– z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1192 i 2320 oraz z 2021 r. poz. 1177),

– z dnia 21 sierpnia 1997 r. - Prawo o ustroju sądów wojskowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 1754),

– z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2021 r. poz. 177),

- z dnia 27 lipca 2001 r. - *Prawo o ustroju sądów powszechnych*,
 - z dnia 28 stycznia 2016 r. - *Prawo o prokuraturze* (Dz. U. z 2021 r. poz. 66 i 1236),
 - z dnia 22 marca 2018 r. o *komornikach sądowych* (Dz. U. z 2021 r. poz. 850 i 1090);
- 2) o zezwolenie na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej lub tymczasowe aresztowanie sędziów, asesorów sądowych, prokuratorów i asesorów prokuratury;

Postulat: wykreślenie ww. przepisów.

Uzasadnienie: jest to konsekwencja przyjętej uwagi, by tego rodzaju sprawy były powierzone sądom powszechnym, sformułowanej odnośnie do rozdziału 7 projektu. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej przyjmuje w art. 177 jako zasadę właściwość sądownictwa powszechnego „we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów”. Konsekwencją tej zasady byłoby przekazanie spraw dyscyplinarnych sędziów Sądu Najwyższego, sędziów sądów administracyjnych, sędziów sądów powszechnych, adwokatów, radców prawnych, notariuszy, sędziów sądów wojskowych, prokuratorów Instytutu Pamięci Narodowej, komorników sądowych oraz spraw dotyczących zezwolenia na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej lub tymczasowe aresztowanie sędziów, asesorów sądowych, prokuratorów i asesorów prokuratury do właściwości sądów powszechnych (**odnośnie do kwestii sądu właściwego w zakresie spraw dyscyplinarnych – zob. uwagi do art. 69 projektu**).

Rozdział 4 - Nawiązanie, zmiana i wygaśnięcie stosunku służbowego sędziów Sądu Najwyższego (art. 24-36)

Do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Sądu Najwyższego powołuje Prezydent RP, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa. Procedurę powołania na urząd sędziego Sądu Najwyższego rozpoczyna Prezydent RP, który po zaopiniowaniu przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, obwieszcza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski” o liczbie wolnych stanowisk sędziowskich przewidzianych do objęcia w poszczególnych izbach Sądu Najwyższego (art. 27 § 1). Osoba, która spełnia warunki do objęcia stanowiska, może zgłosić swoją kandydaturę w ciągu miesiąca od dnia ogłoszenia obwieszczenia. Kandydaturę zgłasza się Krajowej Radzie Sądownictwa (art. 27 § 2 i 3). Wzór karty zgłoszenia kandydata określi Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w drodze rozporządzenia (art. 27 § 8).

Kwalifikacje, jakimi odznaczać się powinien kandydat na stanowisko sędziego Sądu Najwyższego, określa art. 26 § 1. Projekt ustawy ponownie przewiduje wymóg ukończenia

40 lat, niepełnienia służby zawodowej, braku zatrudnienia i braku współpracy z organami bezpieczeństwa państwa wymienionymi w art. 5 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz. U. z 2016 r. poz. 1575). Sędzią w Sądzie Najwyższym będzie mogła zostać tylko osoba, która nie była prawomocnie skazana za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe oraz wobec której nie wydano prawomocnego wyroku warunkowo umarzającego postępowanie karne w sprawie o przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwa skarbowe. Tego typu regulacje mają zwiększyć zarówno wiarygodność, jak i zaufanie w stosunku do sędziów Sądu Najwyższego.

Okoliczność skazania prawomocnym – wyrokiem za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego, jak również stwierdzenie, że sędzia pełnił służbę, pracował lub był współpracownikiem organów bezpieczeństwa państwa, wymienionych w art. 5 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu będzie równoznaczne z wygaszeniem stosunku służbowego sędziego. W tym celu projektowana ustawa przewiduje specjalną procedurę weryfikacji drugiej z ww. okoliczności (art. 32 § 9-11). Kompetencje w tym zakresie przysługują Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego. W celu ustalenia, czy zachodzi okoliczność pełnienia służby zawodowej, pracy, współpracy z organami bezpieczeństwa państwa Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, zwraca się do Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu o przedstawienie informacji Dyrektora Biura Lustracyjnego Instytutu w tym zakresie. W przypadku przedstawienia informacji potwierdzającej przedmiotową okoliczność. Dyrektor Biura Lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu wskazuje, z czego ona wynika, tj. z oświadczenia lustracyjnego, o którym mowa w art. 7 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2020 r. poz. 2141 oraz z 2021 r. poz. 255 i 464), czy prawomocnego orzeczenia sądu okręgowego, o którym mowa w art. 17 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, stwierdzającego fakt złożenia przez osobę lustrowaną niezgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego, o którym mowa w art. 21a ust. 2 tej ustawy. W przypadku powzięcia przez Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu lub przez Dyrektora Biura Lustracyjnego informacji o zajściu ww. okoliczności, organy te zobowiązane są zawiadomić Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego.

Mając na uwadze zachowania niektórych sędziów pozostające w sprzeczności z Konstytucją RP oraz mające na celu anarchizację życia publicznego, w tym zdestabilizowanie funkcjonowania sądów, za równoznaczne ze zrzeczeniem się przez sędziego pełnienia urzędu na stanowisku sędziego Sądu Najwyższego uważać się będzie:

- 1) odmowę podjęcia czynności służbowej z powodu zakwestionowania istnienia stosunku służbowego innego sędziego,
- 2) uchylenie orzeczenia wydanego przez innego sędziego lub z udziałem innego sędziego z powodu zakwestionowania istnienia jego stosunku służbowego.
- 3) wyłączenie innego sędziego od udziału w sprawie z powodu zakwestionowania istnienia jego stosunku służbowego,

– pomimo faktu, że sędzia ten spełnia wymogi określone w art. 25 § 1 lub art. 55 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych.

Jeżeli uchylenie orzeczenia zostało dokonane przez sąd w składzie kolegialnym, przepis pkt 1 stosować się będzie, jeżeli sędzia nie złoży zdania odrębnego, wskazującego na niekwestionowanie istnienia stosunku służbowego sędziego, który wydał lub brał udział w wydaniu uchylonego orzeczenia. W razie powzięcia informacji o zaistnieniu tych okoliczności, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej lub Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego będzie mógł zarządzić podjęcie działań uniemożliwiających osobie, której stosunek służbowy uległ rozwiązaniu, wykonywanie czynności sędziowskich.

Utrzymana została regulacja, zgodnie z którą osoby pozostające ze sobą w stosunku pokrewieństwa do drugiego stopnia lub powinowactwa pierwszego stopnia oraz małżonkowie nie mogą być jednocześnie sędziami Sądu Najwyższego (art. 28). Podobne rozwiązanie obowiązuje w odniesieniu do pracowników urzędów państwowych w oparciu o art. 9 ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 537).

Regulacja zawarta w art. 33 projektowanej ustawy dotyczy wieku, w którym sędziowie Sądu Najwyższego przechodzą w stan spoczynku. Utrzymane zostały przepisy, zgodnie z którymi sędzia Sądu Najwyższego przechodzi w stan spoczynku w wieku 65 lat. Sędzia Sądu Najwyższego będąca kobietą będzie mogła, fakultatywnie, przejść w stan spoczynku po osiągnięciu 60. roku życia.

Regulacja art. 36 odnosi się do kwestii delegowania sędziów niższych instancji do Sądu Najwyższego. Odbywa się to na wniosek Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, a decyzję w tym zakresie podejmuje Minister Sprawiedliwości. Wymagany jest staż pracy na poziomie 10 lat, co zapewnić ma kompetencje sędziów na odpowiednim poziomie.

UWAGA III:

- **Artykuł 33 projektu**

§ 1. Sędzia Sądu Najwyższego przechodzi w stan spoczynku z dniem ukończenia 65 roku życia.

§ 2. Sędzia Sądu Najwyższego będący kobietą może przejść w stan spoczynku z dniem ukończenia 60. roku życia, składając oświadczenie Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego, który przekazuje je niezwłocznie Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej. Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego składa oświadczenie bezpośrednio Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej.

Postulat: racjonalne jest przyjęcie rozwiązania, że sędzia będący kobietą i mężczyzną przechodzą w stan spoczynku z dniem ukończenia 70. roku życia, a ponadto sędzia będący kobietą i mężczyzną na swój wniosek może przejść w stan spoczynku z dniem ukończenia 60. roku życia.

Uzasadnienie: projektowany przepis może naruszać konstytucyjną zasadę równość w zatrudnieniu kobiet i mężczyzn (art. 33 ust 1 Konstytucji RP). Ustawodawca nie przewiduje żadnego ograniczenia wiekowego w ustawach: z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2022 r. poz. 1184) czy ustawie z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1166). W ustawie z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (Dz. U. z 2022 r. poz. 1799) został zawarty przepis (art. 16 § 1 pkt 2a) stanowiący, że Minister Sprawiedliwości odwołuje notariusza, jeżeli notariusz ukończył 70 lat. Projektowany przepis prowadziłby do niewłaściwego wykorzystania potencjału kadry sędziowskiej.

UWAGA IV:

- **Artykuł 34 projektu**

§ 1. Sędziego Sądu Najwyższego przenosi się w stan spoczynku, jeżeli z powodu choroby lub utraty sił został uznany przez lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych za trwale niezdolnego do pełnienia obowiązków sędziego.

Postulat: wprowadzenie możliwości wniesienia sprzeciwu od orzeczenia lekarza orzecznika.

Uzasadnienie: Przepis art. 34 projektu ustawy o Sądzie Najwyższym przewiduje orzekanie przez lekarzy orzeczników ZUS w sprawie trwałej niezdolności do pełnienia obowiązków sędziego. Od orzeczenia lekarza orzecznika nie przewidziano możliwości wniesienia sprzeciwu do komisji lekarskiej, w przeciwieństwie do projektowanego art. 47 § 7 (dotyczącego wydawania orzeczeń w sprawie związku choroby ze szczególnymi właściwościami lub warunkami wykonywania czynności sędziego). Rozważania wymaga przyjęcie rozwiązania na wzór przewidzianego w art. 70 ustawy – Prawo o ustroju sądów

powszechnych, tj. wprowadzenia możliwości wniesienia sprzeciwu od orzeczenia lekarza orzecznika. Stosownie do § 3a tego artykułu, od orzeczenia lekarza orzecznika w przedmiocie ustalenia trwałej niezdolności do pełnienia obowiązków sędziego, zainteresowanemu sędziemu oraz kolegium właściwego sądu przysługuje sprzeciw do komisji lekarskiej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, w ciągu 14 dni od dnia doręczenia tego orzeczenia. Przyjęcie takiego rozwiązania zapewni dodatkową kontrolę administracyjną prawidłowości wydawanych orzeczeń – przed ewentualnym wydaniem rozstrzygnięcia w przedmiocie przeniesienia sędziego w stan spoczynku. Pozbawienie sędziego Sądu Najwyższego, a także Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego uprawnienia, które przysługuje w analogicznej sytuacji zainteresowanemu sędziemu sądu rejonowego, okręgowego oraz apelacyjnego, oraz kolegium właściwego sądu, nie znajduje uzasadnienia.

Rozdział 5 – Obowiązki i prawa sędziego Sądu Najwyższego (art. 37-54)

Zmianie uległy przepisy dotyczące możliwości podejmowania dodatkowego zatrudnienia przez sędziów Sądu Najwyższego, który nie będzie mógł pozostawać w innym stosunku służbowym lub podejmować dodatkowego zatrudnienia, z wyjątkiem zatrudnienia w charakterze pracownika badawczego, dydaktycznego lub badawczo-dydaktycznego u jednego pracodawcy, z ustaleniem, iż roczny maksymalny wymiar zajęć dydaktycznych wynosi 240 godzin, o ile nie utrudnia to pełnienia obowiązków sędziego Sądu Najwyższego, przy czym 1 godzina dydaktyczna wynosić będzie 45 minut (art. 40 § 1). Obostrzenie to nie dotyczy sędziów Sądu Najwyższego w stanie spoczynku. Celem regulacji jest zobligowanie sędziów do poświęcenie swojej aktywności zawodowej pracy orzeczniczej, tak aby nadmiar zadań nie utrudniał im prawidłowego wykonywania obowiązków służbowych.

Ustawa utrzymuje tryb przyspieszonego rozpatrywania wniosku o zezwolenie na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej w sytuacji, w której sędziego ujęto na gorącym uczynku ściśle określonych przestępstw. Tymi przestępstwami są: zbrodnia lub występki zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, a także występki określony w art. 177 § 1 w zw. z art. 178 § 1 k.k., oraz art. 178a § 1 lub § 4 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2020 r. poz. 1444 z późn. zm). W sytuacji ujęcia sędziego na gorącym uczynku jednego z wyżej wymienionych przestępstw, kiedy sędzia pozostaje nadal zatrzymanym, sąd dyscyplinarny podejmuje uchwałę w przedmiocie wniosku, nie później niż przed upływem 24 godzin od chwili jego wpływu do sądu dyscyplinarnego. Uchwała zezwalająca na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej lub na tymczasowe aresztowanie sędziego jest natychmiast wykonalna (art. 51).

Powyższa, utrzymana w projektowanej ustawie procedura, ma przede wszystkim na celu przyspieszenie rozpatrywania wniosków w odniesieniu do sprawców najcięższych przestępstw, jak i przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji uznawanych za najbardziej karygodne. Immunitet jako niezbędny element poprawnie funkcjonującego państwa demokratycznego nie może przekształcić się w sposób unikania odpowiedzialności za czyny bezprawne przez członków danego środowiska, w tym przede wszystkim środowiska sędziów, które z samej zasady cieszyć się muszą odpowiednim autorytetem dla legitymizowania swoich decyzji. Jednocześnie proponowana regulacja nie wprowadza żadnych nowych przesłanek uchylenia immunitetu sędziego, jak również nie przekazuje kompetencji do decydowania o jego uchyleniu innym niż dotychczas organom. Regulacja ta ma jedynie na celu przyspieszenie rozpatrywania wniosków w szczególnie istotnych sprawach, gdzie karygodność zarzucanego czynu, jak i ujęcie na gorącym uczynku uzasadniają, że projektowany przepis nie ma na celu ograniczenia w jakikolwiek sposób instytucji immunitetu sędziego. W założeniu ma jednak przeciwdziałać nadmiernemu przewlekaniu rozstrzygnięć w tym zakresie i utrudnianiu poprawnego prowadzenia postępowania karnego w stosunku do sprawcy czynu zabronionego.

W postępowaniach dyscyplinarnych prowadzonych przed Sądem Najwyższym oraz w sprawach ze skarg nadzwyczajnych nadal orzekać będą składy sędziowsko-ławnicze. W projekcie zaproponowano, aby ławników wybierał Sejm RP spośród kandydatów zgłaszanych przez obywateli – bezpośrednio lub za pośrednictwem organizacji społecznych.

Rozdział 6 – Ławnicy Sądu Najwyższego (art. 54-67)

Ławnicy Sądu Najwyższego będą wybierani na czteroletnią kadencję (art. 55-67). Co do zasady przepisy dotyczące ławników nie ulegają zmianom, jednakże rozszerzono katalog sytuacji, kiedy mandat będzie wygasł z mocy prawa, tj. w przypadku utraty obywatelstwa polskiego, nabycia obywatelstwa obcego państwa, chyba że ławnik zrzekł się tego obywatelstwa w terminie 30 dni od dnia jego nabycia, prawomocnego skazania za umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe, w przypadku zaistnienia w stosunku do niego okoliczności, o których mowa w art. 32 § 2, lub w przypadku stwierdzenia, że ławnik Sądu Najwyższego pełnił służbę, pracował lub był współpracownikiem organów bezpieczeństwa państwa, wymienionych w art. 5 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Marszałek Sejmu stwierdza wygaśnięcie funkcji z tego powodu i informuje o tym Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego.

Rozdział 7 – Odpowiedzialność dyscyplinarna (art. 68-72)

W ustawie utrzymane zostały dotychczasowe zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Sądu Najwyższego. Podstawą odpowiedzialności sędziego jest przewinienie dyscyplinarne oraz zachowanie uchybiające godności sprawowanego urzędu (art. 68 § 1). Postępowanie dyscyplinarne może również dotyczyć zachowań sędziego przed tym, jak objął stanowisko w Sądzie Najwyższym, w zakresie, w jakim zachowanie to uchybiało obowiązkowi związanemu z piastowanym urzędem lub wskazywało na to, że osoba powołana jest niegodna pełnić urząd sędziego (art. 68 § 2). Art. 68 § 3 ustawy przewiduje, że sędzia za popełnione przez siebie wykroczenia odpowiada wyłącznie dyscyplinarnie. Jednocześnie w § 4 tego samego artykułu przewidziany jest wyjątek od tej zasady, pozwalający na możliwość wyrażenia zgody przez sędziego na poniesienie odpowiedzialności wykroczeniowej. Wyjątek ten dotyczy jednak wyłącznie sytuacji, w której sędzia naruszy zakazy wyrażone przez ustawodawcę w rozdziale XI ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 2021 r. poz. 281 z późn. zm). Ustawa przewiduje mechanizm, zgodnie z którym przyjęcie przez sędziego mandatu karnego albo uiszczenie grzywny, w przypadku ukarania mandatem karnym zaocznym, o którym mowa w art. 98 § 1 pkt 3 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2021 r. poz. 457 z późn. zm.), stanowi oświadczenie o wyrażeniu przez niego zgody na pociągnięcie do odpowiedzialności w tej formie. Rozwiązanie to w sposób zdecydowany upraszcza odpowiedzialność wykroczeniową sędziów za drobne, powszechne wykroczenia w ruchu drogowym. Wyrażenie zgody przez sędziego na pociągnięcie go do odpowiedzialności wykroczeniowej wyłącza jednocześnie potrzebę postępowania dyscyplinarnego w przedmiotowym zakresie (68 § 5).

Ustawodawca utrzymuje również wewnętrzny mechanizm sądownictwa dyscyplinarnego dla sędziów Sądu Najwyższego, którego konstrukcja zakłada rozpatrywanie spraw dyscyplinarnych sędziów tegoż sądu w pierwszej instancji przez sąd dyscyplinarny składający się z dwóch sędziów oraz jednego ławnika, zaś w drugiej instancji przez Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów i dwóch ławników (art. 69). Wprowadzenie mieszanych składów sądu dyscyplinarnego (sędziowsko-ławniczych) miało na celu zwiększenie udziału społeczeństwa w rozpatrywaniu spraw dyscyplinarnych sędziów Sądu Najwyższego. Udział ten, ze względu na pozycję, jaką zajmuje Sąd Najwyższy w hierarchii organów wymiaru sprawiedliwości oraz powierzone mu istotne zadania w zakresie stosowania prawa, staje się uzasadniony. Tego rodzaju regulacja urzeczywistnia kontrolę społeczną, zwiększa transparentność postępowań dyscyplinarnych i wpływa na zwiększenie zaufania obywateli

do sędziów Sądu Najwyższego przy jednoczesnym zachowaniu profesjonalnego charakteru składu sędziowskiego.

Funkcję oskarżyciela w sprawach dyscyplinarnych sędziów Sądu Najwyższego, zgodnie z powszechnie przyjętym, na gruncie polskiego systemu prawa modelem postępowania, przyznano Rzecznikowi Dyscyplinarnemu (art. 70). Z uwagi na zniesienie Kolegium SN, Rzecznika Dyscyplinarnego i jego zastępcę wyznaczać powinien Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego. Rzecznik dyscyplinarny podejmuje czynności wyjaśniające *ex officio* lub na żądanie Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Prokuratora Generalnego lub Prokuratora Krajowego. Postępowanie wyjaśniające poprzedzone jest wstępnym ustaleniem niezbędnych okoliczności potrzebnych do stwierdzenia, czy i w jaki sposób doszło do wypełnienia znamion przewinienia oraz przyjęciem, o ile to możliwe, wyjaśnień od sędziego (art. 72 § 1).

Ustawa utrzymuje również kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie postępowania dyscyplinarnego wobec sędziów Sądu Najwyższego. Prezydent może bowiem wyjść z inicjatywą powołania Nadzwyczajnego Rzecznika Dyscyplinarnego z grona sędziów Sądu Najwyższego, sądów powszechnych i wojskowych. Powołanie takiego rzecznika może nastąpić w sprawie już wszczętej (wtedy Nadzwyczajny Rzecznik Dyscyplinarny włącza się do już prowadzonego postępowania) lub też mieć charakter inicjujący postępowanie dyscyplinarne (art. 72 § 8). Jest to wyraz realizacji funkcji kontrolnej przez Prezydenta RP w zakresie przestrzegania przez sędziów Sądu Najwyższego zasad deontologicznych, mających umocowanie w pozycji ustrojowej Prezydenta Rzeczypospolitej (art. 126 ust. 1 Konstytucji). Przedmiotowa regulacja umożliwia Prezydentowi RP sprawowanie pieczy nad zaufaniem społecznym do sędziów Sądu Najwyższego.

W ustawie wskazano katalog kar dyscyplinarnych, które uszeregowano w sposób zgodny z zasadą proporcjonalności wynikającą z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Są to: upomnienie, nagana, obniżenie wynagrodzenia zasadniczego sędziego o 5-50%, na okres od sześciu miesięcy do dwóch lat, kara pieniężna w wysokości podlegającego wypłacie za miesiąc poprzedzający wydanie prawomocnego wyroku skazującego jednomiesięcznego wynagrodzenia zasadniczego powiększonego o przysługujący sędziemu dodatek za długoletnią pracę i dodatek funkcyjny, usunięcie z zajmowanej funkcji, złożenie sędziego z urzędu (art. 71 § 1). Przedstawiony katalog kar dyscyplinarnych daje sądowi dyscyplinarnemu szeroki wachlarz możliwej reakcji, umożliwiając adekwatną reakcję na przewinienie dyscyplinarne obwinionego. Projekt przewiduje również możliwość odstąpienia od wymierzenia kary dyscyplinarnej w sytuacjach mniejszej wagi (art. 71 § 7). Jako zasadę wyrażono również

mechanizm polegający na obowiązku publikacji wyroku sądu dyscyplinarnego na stronie internetowej Sądu Najwyższego (art. 71 § 3). Rozwiązanie to służy informowaniu społeczeństwa o postępowaniach dyscyplinarnych wobec sędziów Sądu Najwyższego i ich końcowym efekcie – zwiększając transparentność tego postępowania oraz siłę oddziaływania wydanych wyroków, pośrednio również zaufaniem społeczeństwa do morale sędziów. Skazanie sędziego Sądu Najwyższego w postępowaniu dyscyplinarnym na karę nagany, obniżenia wynagrodzenia zasadniczego oraz kary pieniężnej lub usunięcia z zajmowanej funkcji, pociąga za sobą automatycznie nałożenie zakazu orzekania w sądzie dyscyplinarnym oraz pełnienia funkcji przez okres 5 lat (art. 71 § 5). Orzeczenie kary w postaci złożenia sędziego z urzędu, skutkuje niemożnością ponownego powołania skazanej osoby na urząd sędziego (art. 71 § 6).

W sprawach dyscyplinarnych sędziów w pierwszej instancji rozstrzygać będą sądy dyscyplinarne przy sądach apelacyjnych w składzie trzech sędziów, a w drugiej instancji Sąd Najwyższy w składzie dwóch sędziów i jednego ławnika (art. 110 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o ustroju sądów powszechnych). Sąd Najwyższy nadal będzie właściwy, jako sąd pierwszej instancji, w sprawach przewinień dyscyplinarnych wyczerpujących znamiona umyślnych przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego lub umyślnych przestępstw skarbowych, a także w sprawach w których Sąd Najwyższy zwrócił się z wnioskiem o rozpoznanie sprawy dyscyplinarnej wraz z wytknięciem uchybienia oraz w sprawach odpowiedzialności za działania kwestionujące istnienie stosunku służbowego sędziego, skuteczność powołania sędziego lub umocowanie konstytucyjnego organu Rzeczypospolitej Polskiej.

UWAGA V

- **Art. 69 projektu**

Sądami dyscyplinarnymi w sprawach dyscyplinarnych sędziów Sądu Najwyższego są:

- 1) w pierwszej instancji - Sąd Najwyższy w składzie dwóch sędziów i jednego ławnika Sądu Najwyższego;*
- 2) w drugiej instancji - Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów i dwóch ławników Sądu Najwyższego.*

Postulat: celowe jest, aby wszystkie sprawy dyscyplinarne sędziów Sądu Najwyższego, sędziów sądów powszechnych (oraz zezwolenie na pociągnięcie do odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów tych sądów), adwokatów, radców prawnych, notariuszy, sędziów

sądów wojskowych, prokuratorów Instytutu Pamięci Narodowej i komorników sądowych (art. 23 § 7 pkt 1 lit. b projektu) rozpatrywane były w ramach sądownictwa powszechnego.

Uzasadnienie: ustawodawca powinien rozważyć ograniczenie właściwości Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych wskazanych w art. 23 § 7 pkt 1 lit. b projektu.

Postulat: sprawy dotyczące zezwolenia na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej sędziów powinny być objęte właściwością sądów powszechnych (art. 23 § 7 pkt 2 projektu).

Uzasadnienie: stosownie do treści art. 177 Konstytucji RP, kreującej zasadę pierwszeństwa rozpoznawania spraw przez sądy powszechne należy objąć ich właściwością sprawy dyscyplinarne sędziów Sądu Najwyższego, sędziów sądów administracyjnych, sędziów sądów powszechnych, adwokatów, radców prawnych, notariuszy, sędziów sądów wojskowych, prokuratorów Instytutu Pamięci Narodowej i komorników sądowych.

Dla zapewnienia zasady równości obywateli wobec prawa sprawy dotyczące zezwolenia na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sędziów sądów powszechnych, Sądu Najwyższego, sądów administracyjnych, asesorów sądowych, prokuratorów i asesorów prokuratury powinny być objęte właściwością sądów powszechnych. Ustrojodawca w art. 177 Konstytucji RP postanowił, że to na sądach powszechnych spoczywa zasadniczy ciężar sprawowania wymiaru sprawiedliwości w imieniu Rzeczypospolitej, a ich właściwość jest niejako domniemana.

Zdaniem Krajowej Rady Sądownictwa sprawy dyscyplinarne powinny być rozpoznawane w składach uwzględniających zasadę ustrojową wyrażoną w art. 182 Konstytucji RP, stanowiącą o udziale obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Z tego względu właściwym składem w sprawach przewinień dyscyplinarnych sędziów w pierwszej instancji mógłby być sąd w składzie jednego sędziego i dwóch ławników, zaś w drugiej instancji w składzie dwóch sędziów i trzech ławników.

Rozdział 8 – Postępowanie przed Sądem Najwyższym (art. 73-95)

Uchwały pełnego składu Sądu Najwyższego oraz składu całej izby, z chwilą ich podjęcia, uzyskują moc zasad prawnych. Skład 7 sędziów może postanowić o nadaniu uchwale mocy zasady prawnej. Uchwały, które uzyskały moc zasad prawnych wiążą pozostałe składy Sądu Najwyższego oraz inne sądy rozpoznające skargi kasacyjne i kasacje oraz skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia i podlegają publikacji wraz z uzasadnieniem w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Sądu Najwyższego (art. 82 § 1 i 2). Brzmienie przepisu ma podkreślić jak istotna jest pewność prawa i jednolitość orzecznictwa sądów. Rozbieżna i nie dająca się pogodzić wykładnia istotnych

przepisów prawa ma bowiem negatywne skutki dla stosunków społeczno-gospodarczych obywateli, zniechęcając między innymi do podejmowania inwestycji gospodarczych, a także ogólnie rzecz biorąc w sposób zasadniczy uniemożliwia pogłębianie zaufania obywateli do organów państwa. Dlatego też, na gruncie przedmiotowego projektu stwierdzono konieczność wdrożenia zmian legislacyjnych wprowadzających skuteczne instrumenty prawne wpływające na ujednoczenie orzecznictwa nie tylko Sądu Najwyższego, ale również sądów powszechnych, którym powierzono rozpoznawanie skarg kasacyjnych i kasacji oraz skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Uznać należy bowiem, że stabilność stosunków prawnych, w szczególności w zakresie obrotu gospodarczego, ale i w każdej innej dziedzinie życia, w trakcie której może dochodzić do zaistnienia sporów, co do wykładni właściwych przepisów prawa, wymaga jednolitej wykładni najważniejszych norm prawnych. Podkreślić należy przy tym, że w proponowanym systemie sądownictwa Sąd Najwyższy będzie rozpoznawał merytorycznie jedynie sprawy o najbardziej doniosłym znaczeniu dla polskiego systemu prawnego, a w konsekwencji zdecydowana większość spraw sądowych zostanie ostatecznie załatwiona przez sądy powszechne. W tym stanie rzeczy konieczne było zastosowanie rozwiązań pozwalających na ujednoczenie orzecznictwa sądowego, nawet pomimo braku bezpośredniego rozpoznania sprawy przez Sąd Najwyższy, w oparciu o związanie sądów rozpoznających skargi kasacyjne kasacje oraz skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia uchwałami Sądu Najwyższego, którym nadano moc zasad prawnych.

Jeżeli jakkolwiek skład Sądu Najwyższego zamierza odstąpić od zasady prawnej, przedstawia powstałe zagadnienie prawne do rozstrzygnięcia składowi całej izby. Odstąpienie od zasady prawnej uchwalonej przez izbę albo pełny skład Sądu Najwyższego, wymaga ponownego rozstrzygnięcia w drodze uchwały odpowiednio przez właściwą izbę lub pełny skład Sądu Najwyższego. Jeżeli skład jednej izby Sądu Najwyższego zamierza odstąpić od zasady prawnej uchwalonej przez inną izbę, rozstrzygnięcie następuje w drodze uchwały pełnego składu Sądu Najwyższego (art. 84 § 3).

Projekt ustawy utrzymuje instytucję skargi nadzwyczajnej, wprowadzając kilka zmian. Ten środek kontroli orzeczeń sądowych okazał się skutecznym narzędziem służącym odwróceniu skutków prawnych rażąco niesprawiedliwych prawomocnych wyroków wydanych z naruszeniem prawa oraz określonych w Konstytucji RP zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela. Przez trzy lata obowiązywania ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym kilkanaście tysięcy obywateli złożyło podania do Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich, uprawnionych do wniesienia skargi nadzwyczajnej w ich

sprawie – tymczasem do Sądu Najwyższego wpłynęło w sumie około 260 skarg nadzwyczajnych. Do końca 2020 r. do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło 8198 wniosków. Z tego tylko 1501 wniosków zostało merytorycznie zbadanych. W efekcie wniesionych zostało do Sądu Najwyższego przez Rzecznika Praw Obywatelskich jedynie 30 skarg nadzwyczajnych. Oznacza to, że około 6700 wniosków nie zostało w tym czasie w ogóle rozpatrzonych. Do Prokuratora Generalnego także wpłynęła olbrzymia ilość wniosków o wniesienie skargi nadzwyczajnej (powyżej 8 tys.). W wyniku ich rozpoznania do Sądu Najwyższego zostało wniesionych 228 skarg nadzwyczajnych, natomiast ponad 830 wniosków w tym czasie nie zostało rozpatrzonych. Należy zauważyć, że złożenie skargi nadzwyczajnej pozwala zweryfikować rzetelność ustaleń faktycznych dokonywanych przez wyrokujący sąd. Nie przewiduje tego instytucja kasacji czy skargi kasacyjnej.

Na skutek postulatów organów, które są uprawnione do wywiedzenia skargi, zmieniono brzmienie art. 85 § 1, skąd wyeliminowano, jako przesłankę zaskarżenia, konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, która będzie teraz warunkiem uwzględnienia skargi. Pozostawiono przesłanki szczegółowe: orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji, orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie lub zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia (art. 85 § 1). Projekt ustawy przewiduje także nową przesłankę uzasadniającą wniesienie skargi nadzwyczajnej, tj. jeżeli orzeczenie pozostaje w sprzeczności z uchwałą Sądu Najwyższego, która uzyskała moc zasady prawnej, a sprzeczność ta mogła mieć wpływ na treść orzeczenia (§ 2).

Skargę nadzwyczajną może wnieść Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratorii Generalnej RP, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców oraz Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Skargę nadzwyczajną opartą na zaistnieniu przesłanki sprzeczności orzeczenia z uchwałą Sądu Najwyższego, która uzyskała moc zasady prawnej, wywieść może tylko Prokurator Generalny.

Skarga nadzwyczajna może być wniesiona od każdego prawomocnego orzeczenia, a więc także od wyroku, który nie był przedmiotem apelacji, oraz od wyroku, który był przedmiotem postępowania kasacyjnego przed Sądem Najwyższym, w przypadku skargi

dotyczącej orzeczenia sprzecznego z poglądem wyrażonym w uchwale mającej moc zasady prawnej. Od tego samego orzeczenia w interesie tej samej strony może być wniesiona tylko jedna skarga nadzwyczajna (art. 86 § 1). Skargi nadzwyczajnej nie można oprzeć na zarzutach, które były przedmiotem rozpoznawania skargi kasacyjnej lub kasacji przyjętej do rozpoznania (§ 2). Przepisu tego nie stosuje się do skargi nadzwyczajnej, o której mowa w art. 85 § 2 oraz w przypadku, gdy orzeczenie w sposób rażąco narusza prawo

Projekt zapewnia także udział czynnika społecznego w rozpoznawaniu skarg nadzwyczajnych (art. 90). Celem tej instytucji jest przywrócenie podstawowego ładu prawnego przez wyeliminowanie z obrotu orzeczeń naruszających Konstytucję RP, rażąco naruszających prawo oraz oczywiście sprzecznych z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego lub uchwałami Sądu Najwyższego, które uzyskały moc zasady prawnej. Udział ławników w składach orzekających w sprawach skarg nadzwyczajnych wprowadza bardzo ważny element kontroli społecznej w sprawach, w których mogły zostać naruszone podstawowe elementy zasady sprawiedliwości społecznej.

Projekt utrzymuje także możliwość wyznaczenia uczestnika postępowania w roli rzecznika interesu społecznego. Jeżeli Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego lub Prezes Sądu Najwyższego uzna, że ochrona zasad konstytucyjnych lub praw i wolności człowieka i obywatela to uzasadniają, zwłaszcza przy rozpatrywaniu skargi nadzwyczajnej, może powołać uczestnika postępowania w roli rzecznika interesu społecznego, w szczególności osobę uprawnioną do ubiegania się o powołanie na stanowisko sędziego Sądu Najwyższego. Rzecznik interesu społecznego zmierza do urzeczywistnienia się zasad konstytucyjnych, w szczególności dobra wspólnego i sprawiedliwości społecznej (art. 89 § 1).

UWAGA VI

- **Art. 76 § 1 projektu**

§ 1. Przydziału spraw i wyznaczenia składu orzekającego dokonuje Prezes Sądu Najwyższego kierujący pracą danej izby.

Postulat: objęcie systemem losowego przydziału spraw całego składu orzekającego w Sądzie Najwyższym.

Uzasadnienie: zachodzi konieczność objęcia spraw wpływających do Sądu Najwyższego regulacjami przewidującymi losowy ich przydział. Przyjęcie jako zasady losowego przydziału spraw wpływających do Sądu Najwyższego będzie urzeczywistniać funkcję gwarancyjną dla realizacji prawa obywatela do bezstronnego sądu i rzetelnego procesu. System SLPS oparty

o generator liczb losowych zapewni gwarancję bezstronności sędziego, a jednocześnie pozwoli na równomierne rozłożenie pracy wśród sędziów. Ponadto nastąpi wyeliminowanie uznaniowości w zakresie przydziału spraw – system ten funkcjonuje z pozytywnym efektem w sądownictwie powszechnym, wykluczając arbitralną możliwość przydzielenia sprawy dowolnie wybranemu sędziemu.

UWAGA VII

Nowa ustawa o Sądzie Najwyższym w projektowanym art. 83 § 2, ma na celu zapewnienie jednolitej wykładni najważniejszych norm prawnych, nie tylko w ramach orzecznictwa Sądu Najwyższego, ale także wiążąc uchwałami tego Sądu, którym nadano moc zasad prawnych, także pozostałe sądy rozpoznające skargi kasacyjne i kasacje oraz skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Przepis ten nadaje zatem przedmiotowym uchwałom Sądu Najwyższego charakter **prawotwórczy**, co może budzić poważne zastrzeżenia pod względem konstytucyjności tego przepisu w zakresie określonym zasadą trójpodziału władz wynikającej z art. 10 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Sąd Najwyższy w uchwale pełnego składu z 5 maja 1992 r. (sygn. KwPr 5/92) stwierdził, że sprawowaniu przez Sąd Najwyższy nadzoru nad orzecznictwem innych sądów za pośrednictwem wytycznych przemawiają bardzo silne względy na niezawisłość sędziów, możliwość obchodzenia w ten sposób zasady *lex retro non agit*, a także niemożliwe w aktualnych warunkach działania zmierzające do ograniczenia czy wręcz pozbawienia sądów niższych samodzielności w orzekaniu. Powyższe utwierdza art. 178 ust. 1 Konstytucji, w myśl którego sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom.

W związku z powyższym rozważyć należy wprowadzenie zmian w art. 83 § 2 projektu – usunięcie słów „oraz inne sądy rozpoznające skargi kasacyjne i kasacje oraz skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia”. W polskim systemie prawnym prawotwórczy charakter orzecznictwa ma jedynie orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego w przewidzianych Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej ramach.

Krajowa Rada Sądownictwa wyraża także pogląd o potrzebie odmiennej regulacji zasad nadawania uchwałom SN mocy zasad prawnych, poprzez usunięcie możliwości postanowienia o nadaniu uchwale mocy zasady prawnej przez skład 7 sędziów – usunięcie zdania drugiego z § 1 w art. 83. Uwzględnienie tej propozycji wykluczy podejmowanie wiążących inne składy uchwał, przy których podejmowaniu brała jedynie część składu całej Izby, nawet biorąc pod uwagę zredukowany liczebnie skład tego Sądu do 30 sędziów.

Rozdział 9 Kancelaria Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego oraz Biuro Studiów i Analiz Sądu Najwyższego (art. 96-100)

Przepisy rozdziału 9 pozostały zasadniczo niezmienione. W przepisach niniejszego rozdziału zostały zawarte unormowania dotyczące funkcjonowania Kancelarii Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego oraz Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego. Ostało również określone wynagrodzenie członków Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego niebędących sędziami.

W art. 96 § 2 zostało usunięte wyrażenie „po zasięgnięciu opinii Kolegium Sądu Najwyższego”, ze względu na brak Kolegium w projekcie ustawy.

UWAGA VIII:

- **Art. 96 § 2 projektu**

§ 2. Regulamin Kancelarii Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego oraz Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego określa Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego.

Postulat: wprowadzenie obowiązku uzyskania pozytywnej opinii przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego analogicznie jak w obowiązującej ustawie o SN w art. 98 § 2, uwzględniając założenie projektu o likwidacji Kolegium Sądu Najwyższego.

Uzasadnienie: zdaniem Rady organ środowiska sędziowskiego powinien mieć możliwość, aby wyrazić opinię w kwestii ważkiej dla ustroju wewnętrznego Sądu Najwyższego. Konsekwencją uwzględnienia tej uwagi byłaby zmiana w art. 19 § 1 projektu – uzupełnienie przepisu kompetencyjnego o stosowną jednostkę redakcyjną związaną z procedurą opiniowania regulaminu Kancelarii Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego oraz Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego.

Rozdział 10 - Zmiany w przepisach (art. 101-106)

Projektowanej ustawa w art. 101 zakłada nowelizację przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 z późn. zm. dalej: „k.p.c.”). W art. 102 projektowanej ustawy przewidziano natomiast nowelizację ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2021 r. poz. 534, 1023 - dalej: „k.p.k.”). Zmianie uległ model rozpatrywania skarg kasacyjnych.

Zmiany w strukturze i roli Sądu Najwyższego wymagają dokonania daleko idących zmian w przepisach proceduralnych. Polegają one w pierwszej kolejności na odciążeniu Sądu

Najwyższego od rozpoznawania spraw tzw. „wpadkowych”, jak wyznaczenie sądu właściwego, a w dalszej na stworzeniu zupełnie nowego modelu nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Obecnie zgodnie z art. 44-44² ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego wymagają, aby albo sąd przełożony albo Sąd Najwyższy *expressis verbis* przekazywały sprawę sądom równorzędnym w przypadkach wskazanych w dyspozycji tych przepisów. Nie istnieją natomiast żadne racjonalne i przekonujące podstawy do tego, aby takiego przekazania nie mógł zawsze dokonywać sąd przełożony, a jeśli jest nim sąd apelacyjny – aby sam ten sąd przekazywał sprawę sądowi równorzędnemu. Przyspieszy to wydatnie rozpoznanie sprawy i pozostaje w korelacji z nową rolą Sądu Najwyższego jako tego, który rozstrzyga zagadnienia prawne, a nie przekazuje sprawy między sądami powszechnymi.

Zgodnie z obecnie obowiązującym przepisem art. 45 § 1 k.p.c. *Jeżeli na podstawie przepisów kodeksu nie można w świetle okoliczności sprawy ustalić właściwości miejscowej. Sąd Najwyższy oznaczy sąd, przed który należy wytoczyć powództwo.* Jest to przepis, który mimo swojej długoletniej tradycji normatywnej, nie wpisuje się w nową rolę Sądu Najwyższego. W tym przypadku możliwe jest rozwiązanie przedmiotowej kwestii w drodze normatywnej, posiłkując się odpowiednimi przepisami o postępowaniu nieprocesowym (art. 508 § 1 k.p.c.). Jeżeli zatem w postępowaniu procesowym nie będzie można ustalić, przed jaki sąd należy wnieść powództwo, wyłącznie właściwym będzie sąd miejsca zamieszkania powoda, a w braku miejsca zamieszkania – sąd miejsca jego pobytu. Natomiast w braku wskazanych wyżej podstaw właściwym będzie sąd dla m.st. Warszawy.

W przypadku wyłączenia sędziego na podstawie art. 48 § 1 pkt 1-4 sąd występuje do sądu nad nim przełożonego o wyznaczenie innego sądu do rozpoznania sprawy, a sąd przełożony wyznacza inny równorzędny sąd. Regulacja ta pozostanie co do zasady niezmieniona (art. 48 k.p.c.), jednak na wzór wcześniejszych rozwiązań, sąd apelacyjny będzie władny sam przekazać sprawę.

Intencją projektodawcy jest, aby Sąd Najwyższy nie musiał rozpoznawać zażaleń na postanowienia sądu drugiej instancji. Instytucja zażalenia poziomego, która znakomicie spełniła się w praktyce orzeczniczej, jest w tym przypadku wystarczająca. Pozwala przede wszystkim na wymierne skrócenie czasu trwania postępowania odwoławczego i nie narusza praw stron w żaden sposób. Stąd konieczność uchylecia art. 394¹ § 1 k.p.c. oraz dokonania zmian w art. 394² k.p.c. Zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji będzie przysługiwało na postanowienie tego sądu o odrzuceniu apelacji, o odrzuceniu skargi kasacyjnej oraz

odrzucaeniu skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Zgodnie z nowym brzmieniem art. 398¹ k.p.c. sądem, do którego będzie wnoszona skarga kasacyjna, będzie sąd apelacyjny, a nie jak dotychczas. Sąd Najwyższy. Jednocześnie podmiotom kwalifikowanym, jak Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich czy Rzecznik Praw Dziecka, pozostawia się możliwość skierowania skargi kasacyjnej bezpośrednio do Sądu Najwyższego, wedle wyboru wnoszącego. Takim wyborem Sąd Najwyższy będzie związany i nie będzie mógł przekazać skargi wg właściwości sądowi apelacyjnemu. Pozostawienie takiej możliwości ww. podmiotom kwalifikowanym jest bardzo ważne z uwagi na możliwość reagowania na skrajnie niesprawiedliwe orzeczenia bez konieczności sięgania po instytucję skargi nadzwyczajnej, jak również kreowanie możliwości oddziaływania kontrolnego Sądu Najwyższego na orzecznictwo sądów powszechnych. Jeżeli w tej samej sprawie skargi zostaną wniesione do Sądu Najwyższego i sądu apelacyjnego, właściwym do rozpoznania obu skarg będzie Sąd Najwyższy.

Ze względu na znaczny upływ czasu od ostatnich zmian w tym zakresie, podwyższeniu powinny ulec progi wartości przedmiotu zaskarżenia skargą kasacyjną z pięćdziesięciu tysięcy złotych do stu tysięcy złotych w sprawach cywilnych i gospodarczych oraz z dziesięciu do dwudziestu tysięcy w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Godzi się zauważyć, że sprawy o wartości przedmiotu sporu do dwudziestu tysięcy złotych rozpoznawane są w postępowaniu uproszczonym. Zasadne jest w tym zrezygnowanie z możliwości wnoszenia kasacji bez względu na wartość przedmiotu sporu w sprawach o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego.

Wykonywanie przez Sąd Najwyższy jego konstytucyjnych zadań w zakresie sprawowania nadzoru nad działalnością sądów powszechnych w zakresie orzekania w kontekście nowego trybu rozpoznawania skarg kasacyjnych, wymaga umożliwienia mu przejścia do rozpoznania każdej sprawy, w której taką skargę złożono. Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego lub Prezes Izby Prawa Prywatnego Sądu Najwyższego będą mogli zarządzić przejście skargi do rozpoznania przez SN do czasu rozpoczęcia posiedzenia niejawnego lub rozprawy, na których miałyby być rozpoznawana skarga przez sąd apelacyjny.

To sąd apelacyjny właściwy do rozpoznania skargi kasacyjnej będzie władny odrzucić skargę kasacyjną która podlegała odrzuceniu przez sąd drugiej instancji, albo zwrócić ją temu sądowi w celu usunięcia dostrzeżonych braków. To również ten sąd, obok sądu drugiej instancji, będzie zawiadamiał właściwy organ samorządu zawodowego, do którego

należy pełnomocnik o odrzuceniu skargi kasacyjnej niespełniającej wymagań określonych w art. 398⁴ § 1 k.p.c.

Po upływie terminu do wniesienia odpowiedzi lub po zarządzeniu doręczenia odpowiedzi skarżącemu, sąd drugiej instancji będzie przedstawiał skargę kasacyjną i odpowiedź wraz z aktami sprawy albo sądowi apelacyjnemu właściwemu do rozpoznania skargi kasacyjnej albo Sądowi Najwyższemu w przypadku, gdy ten zadecyduje o jej przejęciu do rozpoznania lub skargę wniesie podmiot kwalifikowany.

Nie tylko Sąd Najwyższy, ale każdy sąd rozpoznający skargę kasacyjną, będzie mógł zwrócić się do Prokuratora Generalnego o zajęcie na piśmie stanowiska co do skargi kasacyjnej wniesionej przez stronę i odpowiedzi na skargę.

Podstawy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania pozostają niezmienione. Zmianie uległ jedynie podmiot dokonujący kontroli istnienia tych podstaw (sąd apelacyjny).

Każdy sąd rozpoznający skargę kasacyjną będzie ją rozpoznawał w składzie trzech sędziów, a w pozostałych przypadkach w składzie jednego sędziego (rozwiązania tożsame z obecnymi w stosunku do Sądu Najwyższego).

Zmiany w artykułach od 398¹¹ do 398¹⁶ oraz od art. 398¹⁹ do art. 398²¹ mają jedynie na celu dostosowanie obowiązującej procedury do dwutorowości rozpoznawania skarg kasacyjnych – przez Sąd Najwyższy i sądy apelacyjne.

Należało dać sądowi apelacyjnemu rozpoznającemu skargę kasacyjną możliwość skierowania w toku postępowania kasacyjnego zagadnienia prawnego do rozpoznania Sądowi Najwyższemu. Sąd Najwyższy będzie wówczas, wedle swojej oceny, władny przejąć sprawę do rozpoznania albo przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi tego Sądu. Prawo do przekazania zagadnienia powiększonemu składowi Sądu Najwyższego będzie przysługiwać temu sądowi również w przypadku, gdy sam jest właściwy do rozpoznania skargi kasacyjnej. Jednocześnie każda uchwała Sądu Najwyższego rozstrzygająca tak przekazane zagadnienie prawne będzie wiążąca, a nie tylko powiększonego składu tego sądu.

Zgodnie z projektem to sądy apelacyjne będą właściwe do rozpoznawania skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Jest to środek zbliżony do skargi kasacyjnej, stąd nielogicznym byłoby, aby jedną skargę rozpoznawały co do zasady sądy apelacyjne, a drugą Sąd Najwyższy.

Każde orzeczenie wydane na skutek wniesienia skargi kasacyjnej (także przez sąd apelacyjny) będzie traktowane jak orzeczenie wydane w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

W postępowaniu o uznanie za zmarłego, jeżeli wskutek tego samego zdarzenia zaginie większa liczba osób, to sąd apelacyjny właściwy dla sądu rejonowego dla m.st. Warszawy, a nie Sąd Najwyższy, na wniosek Ministra Sprawiedliwości będzie mógł wyznaczyć jeden sąd jako wyłącznie właściwy do rozpoznania spraw będących w związku z tym zdarzeniem. Postanowienie podlegać będzie jak dotychczas ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”.

Zmiana w art. 1151² w § 3 jest zmianą wynikową związaną z nowym modelem rozpoznawania skarg kasacyjnych.

Konsekwencją zmian koncepcji ustrojowej Sądu Najwyższego jest dostosowanie modelu postępowania karnego do zakresu zadań nałożonych przez ustawodawcę na ten organ sądownictwa. Zgodnie z kierunkiem tych zmian kognicją Sądu Najwyższego mają być objęte węzłowe kwestie związane z zapewnieniem zgodności z prawem i jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i sądów wojskowych oraz kontrolą nadzwyczajną prawomocnych orzeczeń sądowych.

Na gruncie prawa karnego procesowego, w ramach zadań określonych w art. 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2021 r. poz. 154, z późn. zm.), aktualnie Sąd Najwyższy rozpoznaje nadzwyczajne środki zaskarżenia do których należą: kasacja, wznowienie postępowania i skarga na wyrok sądu odwoławczego (dział XI k.p.k.). Spośród nich Sąd Najwyższy jest wyłącznie właściwy do rozpoznania kasacji i skargi na wyrok sądu odwoławczego. Rozpoznaje także inne sprawy, ale tylko w wypadkach określonych w ustawie – w szczególności: zażalenia w postępowaniu „okołokasacyjnym” (art. 530 § 3 k.p.k.) oraz „okołowznowieniowym” (art. 544 § 2, art. 547 § 3 k.p.k.), zażalenia na własne postanowienia (np. art. 538 § 2, art. 539d, art. 545 § 3 k.p.k.), apelacje od wyroku uniewinniającego lub umarzającego postępowanie (art. 547 § 3 k.p.k.), pytania prawne (art. 441 § 1 k.p.k.), środki odwoławcze w wypadku przejęcia do rozpoznania sprawy, w której sąd odwoławczy wystąpił z pytaniem prawnym (art. 441 § 5 k.p.k.), wnioski sądów właściwych o przekazanie sprawy innemu sądowi równorzędnemu z uwagi na dobro wymiaru sprawiedliwości (art. 37 k.p.k.) czy orzeka w przedmiocie wznowienia postępowania zakończonego orzeczeniem sądu apelacyjnego lub Sądu Najwyższego (art. 544 § 2 k.p.k.).

Analizując zakres właściwości Sądu Najwyższego w sprawach karnych *de lege lata* w kontekście przewidywanych w projekcie zadań tego organu sądowego, należy wskazać, że został on ukształtowany przez ustawodawcę szeroko. Konsekwencją tego jest konieczność dostosowania stanu etatowego sędziów tego sądu do dużego i rosnącego obciążenia pracą orzeczniczą w Sądzie Najwyższym. W ocenie projektodawcy, realizując założenia nowej

koncepcji ustrojowej Sądu Najwyższego, istnieją dostateczne racje merytoryczne do modyfikacji kompetencji orzeczniczych tego Sądu w kierunku ich zharmonizowania z nową strukturą organizacyjną i stanem etatowym, nie podważając zarazem jego naczelnej roli w zakresie nadzoru judykacyjnego.

Jako założenie projektodawca przyjął utrzymanie niezbędnych kompetencji Sądu Najwyższego w zakresie postępowania karnego odnoszących się do zadań tego Sądu określonych w art. 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym. Stając jednak przed perspektywą zreformowanego ukształtowania struktury tego organu należy poddać niezbędnej refleksji możliwość dokonania takiej redukcji kompetencji procesowych, które – znajdując uzasadnienie systemowe w ramach procesu karnego oraz podkreślające rolę Sądu Najwyższego jako naczelnego organu sądowego – okażą się dostosowane do tej struktury i w konsekwencji liczby sędziów orzekających w tym Sądzie w sprawach karnych.

Mając na uwadze aktualną strukturę spraw rozpoznawanych przez Sąd Najwyższy, należy przede wszystkim rozważyć kwestię nadzwyczajnych środków odwoławczych przysługujących od prawomocnych orzeczeń. W tym kontekście w ramach jednolitej instytucji kasacji rozpatrywanej przez Sąd Najwyższy należy wyraźnie odróżnić kasację, do wniesienia której uprawnione są strony (art. 520 § 1 k.p.k.), od tzw. kasacji nadzwyczajnej (art. 521 k.p.k.). Zarówno z punktu widzenia modelu procesu, jak i proveniencji tych środków zaskarżenia, pomimo objęcia ich aktualnie wspólnymi rozwiązaniami normatywnymi, wykazują one daleko idące różnice.

Jeżeli chodzi o kasację dostępną dla stron, to wywodzi się ona z regulacji k.p.k. z 1928 r. Pierwotnie w założeniach tej ustawy procesowej proces karny był trój instancyjny; przewidywał dwa stopnie środków odwoławczych od wyroków: apelację o charakterze pełnego odwołania zarówno co do ustaleń faktycznych, jak i prawnych oraz sformalizowaną kasację jako środek odwoławczy od wyroku instancji apelacyjnej lub wyroku sądów przysięgłych, z tym, że ograniczony do strony czysto prawnej. Instancjami apelacyjnymi były sądy okręgowe i apelacyjne, Sąd Najwyższy był zaś instancją kasacyjną. Zgodnie z systematyką ówczesnego k.p.k. postępowanie odwoławcze regulowała Księga VIII, która zawierała trzy rozdziały: „zażalenie” (art. 448-456), „apelacja” (art. 457-487), oraz „kasacja” (art. 488-522).

Z kolei przewidziana w art. 521 k.p.k. instytucja kasacji nadzwyczajnej jest kontynuacją uregulowania szczególnej, epizodycznej kasacji wprowadzonej do systemu prawa karnego procesowego przez ustawę z dnia 29 czerwca 1995 r. o zmianie Kodeksu postępowania karnego, ustawy o ustroju sądów wojskowych, ustawy o opłatach w sprawach karnych i ustawy

o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. Nr 89. poz. 443 i Nr 154, poz. 793). Oprócz wprowadzenia – w miejsce zniesionej rewizji nadzwyczajnej – kasacji jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia prawomocnych orzeczeń sądów odwoławczych, dostępnego dla stron procesowych, ustawa nowelizująca przewidywała w art. 3 ust. 1, że w okresie 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy Minister Sprawiedliwości-Prokurator Generalny lub Rzecznik Praw Obywatelskich mogą wnieść kasację od każdego prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie sądowe, także wydanego przed dniem jej wejścia w życie, w tym również od orzeczenia Sądu Najwyższego zapadłego w następstwie rozpoznania rewizji nadzwyczajnej. Podkreślenia wymaga okoliczność, że kasacją nadzwyczajną objęte mogły być również orzeczenia sądów pierwszej instancji. W związku z tym w doktrynie postulowano, by tego rodzaju szczególny tryb kasacji stał się trwałą instytucją karnoprosesową jako tzw. kasacja w obronie ustawy. Podnoszono, że w praktyce trzeba się realistycznie liczyć z możliwością wydania rażąco niezgodnych z prawem – już niezaskarżalnych w zwykłym trybie odwoławczym – prawomocnych orzeczeń sądowych, które w państwie prawnym będą wymagały korektury. Przepis art. 521 k.p.k. jest właśnie wyrazem uwzględnienia przez ustawodawcę w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r. postulatu stworzenia stałego instrumentu prawnego w obronie ustawy (por. J. Grajewski, S. Steinbom (w:) J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinbom, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II*, Warszawa 2013, s. 309; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 1091).

Skoro zatem kasacja nadzwyczajna jest instrumentem procesowym służącym obronie ustawy, środkiem zaskarżenia, który przysługuje od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie, a więc również postanowień oraz orzeczeń sądu pierwszej instancji, a wnosić ją mogą tylko szczególne podmioty stojące na straży praworządności, należy ją uznać za podstawowy instrument kontroli judykacyjnej orzeczeń prawomocnych, uruchamiany ze względu na potrzebę zapewnienia jednolitej i prawidłowej wykładni ustawy. Niewątpliwie to zadanie, ze względu na uniwersalizm i powody jego stosowania, winno należeć do właściwości najwyższego organu sądowego. Kształtuje ono bowiem prawidłową i jednolitą wykładnię ustaw, co należy do istoty roli Sądu Najwyższego w systemie organów państwa. Natomiast kasacje zwyczajne, do których wniesienia uprawnione są strony, przysługujące od prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji, w celu realizacji ich interesów procesowych, mogą być rozpoznawane przez sądy powszechne najwyższego szczebla, jakimi są sądy apelacyjne. Projektowane rozwiązanie znajdzie zatem odzwierciedlenie systemowe, co więcej jego możliwość była już uprzednio przewidziana w polskim porządku prawnym

(por. art. 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 89, poz. 556, z późn. zm.). Drugim filarem realizowania przez Sąd Najwyższy roli harmonizowania wykładni sądowej jest kompetencja rozpoznawania pytań prawnych przedstawianych mu do rozpoznania przez sądy odwoławcze (art. 441 k.p.k.). Oprócz kasacji w obronie ustawy Sąd Najwyższy miałby zatem rozstrzygać zagadnienia prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy. Z systemowego punktu widzenia Sąd Najwyższy winien również rozpoznawać środki zaskarżenia od orzeczeń wydanych przez ten Sąd (np. wznowienie postępowania, kasacja od orzeczenia Sądu Najwyższego), a także wnioski o przekazanie sprawy do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu, jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości (art. 37 k.p.k.). Z kolei w trosce o utrzymanie jednolitości orzecznictwa, co sprawdziło się w pełni w dotychczasowej praktyce, do kompetencji Sądu Najwyższego winno należeć nadal sprawowanie nadzoru judykacyjnego nad kasatoryjnym orzekaniem sądów odwoławczych w sprawach karnych (rozdział 55a k.p.k. – „Skarga na wyrok sądu odwoławczego”).

Kierując się powyżej przedstawionymi założeniami proponuje się dokonać korekty treści normatywnej przepisów art. 26 i 27 k.p.k., regulujących właściwość funkcjonalną sądu apelacyjnego i Sądu Najwyższego, poprzez wskazanie, że:

- sąd apelacyjny rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń i zarządzeń wydanych w pierwszej instancji w sądzie okręgowym, kasacje w wypadkach wskazanych w ustawie oraz inne sprawy przekazane mu przez ustawę, zaś
- Sąd Najwyższy rozpoznaje kasacje nadzwyczajne, jak również kasacje w sprawach, w których wniesiono kasacje od orzeczeń tego Sądu oraz środki odwoławcze i inne sprawy w wypadkach określonych w ustawie.

Konsekwencją wprowadzonych zmian w zakresie właściwości funkcjonalnej sądu apelacyjnego oraz Sądu Najwyższego powinno być dokonanie stosownego uzupełnienia katalogu niezaskarżalnych co do zasady orzeczeń o orzeczenia sądu apelacyjnego wydane w związku z wniesieniem kasacji (art. 426 § 1 k.p.k.).

W odniesieniu do przebiegu postępowania kasacyjnego podstawową kwestią w odniesieniu do kasacji przysługującej stronom, do rozpoznania której jest właściwy sąd apelacyjny inny niż ten, w okręgu którego wydano zaskarżone orzeczenie, jest określenie obiektywnego mechanizmu umożliwiającego wskazanie konkretnego sądu apelacyjnego rozpoznającego wszystkie kasacje z okręgu innego sądu (art. 525 k.p.k.).

W konsekwencji wprowadzonych zmian konieczne również okazało się zastąpienie w wypadkach, gdy chodziło o ogólnie podejmowane decyzje procesowe przez Sąd Najwyższy

jako sąd kasacyjny, w związku z wprowadzeniem również kompetencji sądu apelacyjnego w tym względzie, określenia „Sąd Najwyższy” określeniem „sąd kasacyjny” (art. 530 § 3, art. 531 § 1 i 2, art. 532 § 1 i 3, art. 533, art. 534 § 1, art. 535 § 1 i 2, art. 537, 537, art. 538 § 2 oraz art. 539 k.p.k.).

Powołując się na powyżej zaprezentowane motywy o charakterze aksjologicznym projektodawca postuluje przekazanie kompetencji o orzekaniu w kwestii wznowienia postępowania zakończonego orzeczeniem sądu apelacyjnego – sądowi apelacyjnemu (proponowany art. 544 § 1 k.p.k.). Stanowi to nawiązanie do regulacji obowiązującej uprzednio w art. 478 § 1 k.p.k. z 1969 r. Podejmowanie decyzji o wznowieniu postępowania zakończonego orzeczeniem sądu powszechnego może się bowiem i powinno odbywać się w ramach sądownictwa powszechnego, gdyż nie jest bezpośrednim przejawem zapewnienia jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych przez rozpoznawanie środków odwoławczych. Właściwość sądu do wznowienia postępowania została bowiem ukształtowana według przepisów art. 544 k.p.k. wyłącznie na zasadzie rozstrzygnięcia w tym przedmiocie przez sąd wyższego rzędu nad sądem, który wydał prawomocne orzeczenie kończące postępowanie.

Ustawa wprowadza rozwiązanie, zgodnie z którym w razie wydania przez sąd drugiej instancji prawomocnego wyroku lub postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania kończących postępowanie w sprawie, skargi kasacyjnej w postępowaniu cywilnym rozpatrywana będą co do zasady przez sądy apelacyjne (art. 398¹ § 4 k.p.c.). Skarga kasacyjna od orzeczenia sądu będzie mogła być skierowana do Sądu Najwyższego, jeżeli zostanie złożona przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich lub Rzecznika Praw Dziecka (art. 398¹ § 1¹ k.p.c.). Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego lub Prezes Sądu Najwyższego kierujący pracą Izby Prawa Prywatnego, do czasu rozpoczęcia posiedzenia niejawnego lub rozprawy, jeżeli skarga kasacyjna podlega rozpoznaniu na rozprawie, będzie mógł postanowić o przejściu do rozpoznania przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej rozpatrywanej przez sąd apelacyjny, jeżeli szczególna waga sprawy albo zagadnienie prawne wskazane w skardze kasacyjnej uzasadnia rozpoznanie sprawy przez Sąd Najwyższy (art. 398⁴ § 1 k.p.c.). Zachowane zostaną warunki przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej, określone w art. 398⁹ k.p.c., z tym, że o ich zaistnieniu co do zasady rozstrzygać będzie sąd apelacyjny. Jeżeli przy rozpoznawaniu skargi kasacyjnej wyłoni się zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd apelacyjny będzie mógł odroczyć wydanie orzeczenia i przekazać to zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. Sąd Najwyższy władny będzie przejąć sprawę do rozpoznania albo przekazać zagadnienie do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi tego Sądu (art. 398¹⁷ k.p.c.).

Jednocześnie zwiększono wartość przedmiotu sporu w sprawach o prawa majątkowe, decydującą o przysługiwaniu skargi kasacyjnej – z 50.000 zł do 100.000 zł, a w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych z 10.000 zł do 20.000 zł (art. 398² § 1 k.p.c.). Ograniczenie obowiązywać ma również w sprawach o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego. Niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia skarga kasacyjna przysługiwać będzie nadal w sprawach o odszkodowanie z tytułu wyrządzenia szkody przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem.

Sądy apelacyjne rozpatrywać będą co do zasady również kasacje w postępowaniu karnym (art. 524a § 1 pkt 2 k.p.k.). Kasację do Sądu Najwyższego złożyć będzie mógł Prokurator Generalny oraz Rzecznik Praw Obywatelskich. Sąd Najwyższy będzie sądem kasacyjnym także jeżeli kasacja dotyczy będzie orzeczenia Sądu Najwyższego lub orzeczenia sądu wojkowego oraz jeżeli Sąd Najwyższy przejmie do rozpoznania sprawę, w której kasację wniesiono do sądu apelacyjnego, jeżeli o przejęcie sprawy przez Sąd Najwyższy wystąpił Prokurator Generalny (art. 524a § 1 pkt 1 i § 3 k.p.k.). Ponadto Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego lub Prezes Sądu Najwyższego kierujący pracą izby Sądu Najwyższego będzie mógł zarządzić o przejęciu do rozpoznania kasacji, do rozpoznania której właściwy jest sąd apelacyjny, jeżeli uzasadnia to szczególna waga sprawy, jej zawichość lub występujące w sprawie zagadnienie prawne, a w postępowaniu przed sądem apelacyjnym nie doszło do otwarcia przewodu sądowego (art. 524a § 2).

Rozdział 11 – Przepisy przejściowe i dostosowujące (art. 107-127)

W art. 107 zniesiono dotychczasowe: Izbę Cywilną, Izbę Karną, Izbę Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, Izbę Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych oraz Izbę Dyscyplinarną, a w ich miejsce tworzy się: Izbę Prawa Prywatnego oraz Izbę Prawa Publicznego.

Aby zachować ciągłość pracy Sądu Najwyższego, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego będzie mógł powierzyć Sędziemu Sądu Najwyższego orzekającemu do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy w znoszonych izbach podejmowanie czynności w poszczególnych sprawach niecierpiących zwłoki, niezbędnych do ich rozstrzygnięcia, do czasu przejścia sędziego w stan spoczynku, przydzielenia mu stanowiska sędziowskiego w izbie Sądu Najwyższego lub przeniesienia go na stanowisko sędziego w sądzie apelacyjnym.

Ustawa umożliwi obecnym sędziom, mającym co najmniej 10-letni staż na stanowisku sędziego Sądu Najwyższego, przejście w stan spoczynku. W celu skorzystania z tego prawa

sędziego powinien, w terminie 7 dni od dnia wejścia w życie ustawy, złożyć oświadczenie o przejściu w stan spoczynku Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższemu, które ten powinien niezwłocznie przekazać Prezydentowi RP. Jednocześnie sędziemu, który przeszedł w stan spoczynku, do osiągnięcia 65 roku życia przysługuje uposażenie w wysokości wynagrodzenia zasadniczego i dodatku za wysługę lat, pobieranych na ostatnio zajmowanym stanowisku sędziego Sądu Najwyższego, waloryzowane w terminach i wysokości stosownie do zmian wynagrodzenia zasadniczego sędziów Sądu Najwyższego czynnych zawodowo. Dotychczasowi sędziowie Sądu Najwyższego, którzy zdecydowali się pozostać na stanowisku, zobowiązani są złożyć Pierwszemu Prezesowi Sądu Najwyższego, w terminie 7 dni od dnia wejścia w życie ustawy, oświadczenie o zamiarze dalszego orzekania w Sądzie Najwyższym. Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego niezwłocznie przekazuje oświadczenie Krajowej Radzie Sądownictwa, która w terminie 14 dni od dnia jego otrzymania przekazuje pozytywnie zaopiniowane oświadczenie Prezydentowi RP albo odmawia pozytywnego zaopiniowania oświadczenia. Prezydent RP spośród sędziów, których oświadczenia o zamiarze dalszego orzekania w Sądzie Najwyższym zostały pozytywnie zaopiniowane przez KRS, wskazuje sędziów, którym przydziela stanowiska sędziowskie w Izbie Prawa Publicznego albo Izbie Prawa Prywatnego. Sędziowie Sądu Najwyższego, którzy nie złożyli oświadczenia o zamiarze dalszego orzekania w Sądzie Najwyższym, otrzymali negatywną opinię Krajowej Rady Sądownictwa lub którym Prezydent RP nie przydzielił stanowiska sędziowskiego w Izbie Prawa Publicznego albo w Izbie Prawa Prywatnego, zostaną przeniesieni z mocy prawa na stanowisko sędziego sądu apelacyjnego z dniem ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" postanowienia Prezydenta RP wskazującego miejsce służbowe przeniesionego sędziego (art. 111 § 1). Zachowują oni prawo do dotychczasowego wynagrodzenia, które jest waloryzowane, oraz prawo do używania tytułu byłego sędziego Sądu Najwyższego (art. 111 § 4 i 5).

Wejście w życie niniejszej ustawy nie będzie przerywało trwającej kadencji ławników Sądu Najwyższego powołanych na podstawie przepisów dotychczasowych.

Kadencje Rzecznika Dyscyplinarnego Sądu Najwyższego i jego zastępcy, wybranych na podstawie przepisów dotychczasowych, wygasną po upływie 30 dni od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy z tym, że Rzecznik Dyscyplinarny Sądu Najwyższego i jego zastępca pełnią obowiązki do czasu powołania Rzecznika Dyscyplinarnego Sądu Najwyższego i jego zastępcy na podstawie przepisów niniejszej ustawy.

Rozpatrywane przez Izbę Karną, Izbę Dyscyplinarną oraz Izbę Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych sprawy zawisłe przed Sądem Najwyższym, w których przed dniem

wejścia w życie niniejszej ustawy wyznaczono rozprawę lub posiedzenie przejmuje Izba Prawa Publicznego. Rozpatrywane przez Izbę Cywilną oraz Izbę Pracy i Ubezpieczeń Społecznych sprawy zawisłe przed Sądem Najwyższym, w których przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy wyznaczono rozprawę lub posiedzenie przejmuje Izba Prawa Prywatnego. Pozostałe sprawy Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego przekazuje właściwym do rozpoznania sądom apelacyjnym, z tym że jeżeli szczególna waga sprawy albo zagadnienie prawne wskazane w kasacji lub skardze kasacyjnej uzasadniać będą rozpoznanie sprawy przez Sąd Najwyższy, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, działając z urzędu lub na wniosek Prokuratora Generalnego, przekazuje sprawę do rozpoznania właściwej izbie Sądu Najwyższego. W związku z celem ustawy – zmianą ustroju Sądu Najwyższego, zakresu spraw podlegających jego rozpoznaniu i wynikającym z tego zmniejszeniem liczby stanowisk sędziego Sądu Najwyższego – niezasadne byłoby pozostawienie w Sądzie Najwyższym wszystkich przyjętych dotychczas do rozpoznania środków zaskarżenia. W związku z tym jedynie sprawy, którym nadano już bieg będą nadal podlegać rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy. Ustawa reguluje zarazem jakie izby będą właściwe do ich rozpoznania. Sprawy, w których nie wyznaczono rozprawy lub posiedzenia, co do zasady podlegać będą rozpoznaniu przez sąd apelacyjny, z wyjątkiem spraw, które Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego pozostawi do rozpoznania właściwej izbie Sądu Najwyższego. Celem regulacji jest takie ukształtowanie sytuacji przejściowej, aby z jednej strony sądy apelacyjne, w związku także ze zmniejszoną liczbą stanowisk sędziego Sądu Najwyższego, mogły przystąpić do rozpatrywania środków kasacyjnych, z drugiej zaś strony, aby umożliwić zakończenie przez Sąd Najwyższy będących już w toku spraw.

O dopuszczalności wznowienia postępowania zakończonego wyrokiem wydanym przez Izbę Cywilną lub Izbę Pracy i Ubezpieczeń Społecznych Sądu Najwyższego i przekazaniu sprawy do rozpoznania sądowi drugiej instancji orzeka Izba Prawa Prywatnego Sądu Najwyższego.

Z uwagi na zniesienie dotychczasowych izb, z dniem wejścia w życie niniejszej ustawy wygasną kadencje Prezesów Izb Sądu Najwyższego oraz kadencje członków i zastępców członków Kolegium Sądu Najwyższego.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej powierzy kierowanie pracą Izby Prawa Publicznego oraz Izby Prawa Prywatnego sędziom Sądu Najwyższego wskazanym spośród sędziów, którym przydzielił stanowisko sędziowskie. Następnie w terminie 14 dni od dnia, w którym Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej powierzył wskazanym sędziom Sądu Najwyższego kierowanie pracą Izby Prawa Publicznego oraz Izby Prawa Prywatnego

sędziowie ci zwołują zgromadzenia sędziów tych izb w celu dokonania wyboru kandydatów na Prezesów Sądu Najwyższego kierujących pracą tych izb.

Jeżeli przed wyborem kandydatów na Prezesa Sądu Najwyższego sędzia, któremu Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej powierzył kierowanie pracą izby przejdzie w stan spoczynku albo zachodzi inna przeszkoda w wykonywaniu powierzonych mu obowiązków, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wskaże spośród sędziów, którym przydzielił w tej izbie stanowisko sędziowskie, sędziego, któremu powierzy kierowanie pracą tej izby.

Odstąpienie od zasady prawnej uchwalonej przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy przez połączone izby Sądu Najwyższego, wymagać będzie ponownego rozstrzygnięcia w drodze uchwały przez pełny skład Sądu Najwyższego.

Sędzia Sądu Najwyższego powinien zachować prawo do dodatkowego urlopu uzyskane do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

Do sędziego Sądu Najwyższego zatrudnionego w charakterze pracownika badawczego, dydaktycznego lub badawczo-dydaktycznego, lub w dniu wejścia w życie ustawy, łączny roczny wymiar godzin dydaktycznych oraz wymóg zatrudnienia u jednego pracodawcy, o którym mowa w art. 40 § 1, stosować się będzie od nowego roku akademickiego, tj. od dnia 1 października 2022 r.